

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Radó Richard*
Cím: *Történetek Budapest életéből*
I. 1878 - 1881.
Forrás: *Pesti Hirlap*

Bp. (Hely) *1929. I. 27.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Old.)

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

'1878 / 1881'

Személy

Történetek Budapest életéből.

Hiteles adatok nyomán írta: **RADÓ RICHARD.**

II.

1878—1881.

Mind más világ volt az, amikor még virult Budapesten a favágás nehéz, de becsületes korszaka. Izmos atyafiak a házak előtt szinte ütemszerűen hasították szét a nagy fabasákokat, amelyek apróra vágva a pincébe kerültek. Ezek a műveletek természetesen lehetetlenné tették a járdán való nyugodt közlekedést és a járókelők összetűzése a favágókkal ugyszólván napirenden volt. A városatyák is megunták ezeket, a kedélyesség határait túllépő állapotokat és az 1878-ik év elején új szabályzatot hoztak, mely a favágást a bulvárszerű és aszfalttal burkolt utcákon tiltja, a többi utcákon és köztéren még megengedi, de kötelezővé teszi a járda szabadontartását. Háztulajdonosnak lenni akkor sem volt valami irigylésreemlítő dolog, mert ez a foglalkozás olyan kötelezettségekkel járt, amilyenek vállalására manapság alig volna kapható valamely háziúr. Az akkori rendelkezés szerint ugyan is nemcsak a járdát, hanem az uttestet is a háztulajdonosnak kellett locsoltatnia. Később ezen a patriarchális állapoton is változtattak és az uttestek locsolását az előjáróságok feladatává tették, mert amint az indokolás mondja: „ez sem nem célszerű, sem pedig igazságos”. A városnak akkor még nem voltak Krupp-rendszerű locsólóautói.

Minden más volt régente, csak az öreg patikussegédek ugyanolyanok voltak, mint mostanában. Valamennyi tulajdonos akart lenni. Sorsuk ötven évvel ezelőtt ugyanaz volt, mint ma: elutasították őket kérelmükkel. Pedig akkor csak harminchárom gyógyszeriar volt a főváros területén és ezt a számot a közönség igényeinek teljesen megfelelőnek tartották.

Budapest lassu, de biztos fejlődését a nyolcvanas években nem zavarták meg külső momentumok. A politikai harcok hullámai nem csaptak át a városházára, ahol békés együttműködéssel dol-

goztak fővárosunk fölvirágoztatása érdekében. Az akkori tárgyalások jegyzőkönyvei nemesak közigazgatási, hanem társadalmi és kulturális vonatkozásban is érdekes képet adnak Budapest viszonyairól. Bölcös mérséklettel és sokszor nagy önmegtartóztatással nyultak a legkényesebb problémák megoldásához. Ilyen kényes kérdés volt még mindig a magyarosodás ügye. Még ott tartunk, hogy az osztrák szellem ellen élet-halál harcot kell vívunk és merész lépésnek tekintik Morlin Imre indítványát, mely „a magyar nyelvnek a főváros törvényhatóságánál nagyobb mérvű érvényesítését” követeli. Ugyanakkor Futlaky Gyula lapszerkesztő erősen kikel a város vezetősége ellen, hogy a gyápuutcai német színházban még mindig folynak az előadások. A színház megbukik és új tulajdonosa, az osztrák központi földhitelbank, szintén engedélyt kér idegennyelvű, vagyis német előadások tartására. Szepvedélyesen tárgyalják a főváros közgyűlésén az engedély ügyét. Végül névszerinti szavazással tíz szóval győz a nemzeti álláspont és a folyamodó bécsi vállalkozót kérésével elutasítják. Később egy másik vállalkozó mégis megkapja az engedélyt. A város nemzeti érzésű vezetősége és a törvényhatósági bizottság, melynek tagjai hazánk legkiválóbbjai, minden eszközzel dolgoznak a magyar szellem érvényesítése érdekében. Sajnos, ezen a téren még a lakosság nagy részében sincs meg a kellő megértés. A főváros szívesen hoz ezért anyagi áldozatokat is. Így például elengedi a Krisztinavárosi Színkör igazgatójának a bérleti összeget, mert amint a határozat mondja: „Szathmáry Károly színigazgató azáltal, hogy a Krisztinavárosi Színkörben magyar színlelőadásokra vállalkozott, nemzeti nyelvünk terjesztése érdekében fáradozott, avagy a mondott városrész magyarosítására kívánt közreműködni.” A budai temetőben nyugvó Virág Benedek ódaköltő és történetíró, a magyar nemzeti érzés fekköltő apostola emlékére alapítványt tesz a főváros és megjelöli egykori lakóházát emléktáblával. Az alapítvány kamatait azon tabáni elemi is-

kolai idegenajku növendékek jutalmazására fordítják, „kik honi nyelvünket leggyorsabban és legkövetesebben elsajátítják”. Kérve nyézni kell a képviselőházhoz, hogy a főzadebíroság tagjai csak magyar honpolgárok lehetnek és az eljárás nyelv is kizárólag a magyar legyen.

A központi névmagyarosító társaság is elismerésemelőtő munkát végez és kötelezni akarja a vezető állást viselő köz- és magántisztviselőket, hogy német hangzású nevüket megmagyarosítsák. Törvényhozási uton szeretnék ezt keresztülvinni és átútnak ennek érdekében a fővároshoz is. A kormány kényes helyzetbe kerül és leint minden ilyen irányú erőszakos lépést. A főváros törvényhatósága kijelenti, hogy méltányolja a névmagyarosító társaság es buzgó elnökének, Telkes Simonnak törekvéseit, de szerinte csak társadalmi uton lehet ezt a hazafias célt előmozdítani.

Szóval, az akadályok egész sora, amelyeket csak nagynehezen és óriási munka árán tudtak elhárítani azok a lelkes hazafiak, akik titáni küzdelmet folytattak azért, hogy Magyarország fővárosa valóban magyar legyen.

Folyt pedig en az a küzdelem még abban az évben, amikor az Akadémia előtt nagy ünnepek keretében leicplezték Széchenyi Istvánnak, a legnagyobb magyarnak szobrát.

Kulturális kérdések is kerülnek előterbe. A főváros feltratót intéz a képviselőházhoz, a harmadik egyetemnek Szegeden lévő felállítására érdekében. Azóta elmúlt negyven esztendő és a főváros kérése teljesült: Szeged megkapta az egyetemet. De milyen szörnyű körülmények között! Kevés még a gimnázium Budapestén. Posner Károly Lajos indítványára szaporításukat kéri a főváros.

A Népszínházban előadásra kerül Burani és Boucheton francia szerzők „A pipacs” című operettje, mely az akkori felfogás szerint meglehetősen sikamlós, sőt egyes bírálatok szerint trágár volt. A darabot Erkel Elek vezényelte és szerepeltek benne Komáromi Mariska, Csatai Zsófi, Sió Irma, Vidor, Soly-messy és mások. Nem került valami nagy megerőtítésbe, hogy a régi népszínművek tulságosan naïv humorának korszakában hangulatot keltsenek a külföldi darab ellen a közönség körében, mely a betyár-

Budapestre vonatkozó ujságci

Szerző: .....

Cím: .....

Forrás: .....

(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.)

romantikáért izgult és amelynek Sobri Juskát, Rózsa Sándort peresztallták a színpadon. De főként az elnyomatás korszaka után bilineseitől felszabadult nemzeti érzés volt az, mely ugyyszólván életstükségletének érezte a népszínművek magyar levegőjét, zamatos illatát és szép nótáit. A Falu rossza, Piros bugyellárás, Sárka esikó korszaka volt az, a külföldi operettek közül pedig Plangnette, Lecoq, Audran és Offenbach, Strauss fülbemászó melódiái voltak népszerűek. Így hát nem csoda, hogy a francia társszerzők különben is gyöngébb fajsúlyu operettje ellen sikerrel indítottak akciót. A városi közgyűlésen is szóba került a tartalma. Márkus Ignác támadta a népszínházi bizottságot, „mert türi az ilyen kétéstírányu darabok eladását”. Kammermayer polgármester válaszában bejelentette, hogy a bizottság intézkedik a darabnak a műsorról való levétele iránt. Nem is adták többé a Pipacsot.

Nemcsak papíron, de tényleg volt autonómiaja a fővárosnak, mely azt feltékenyen őrizte és érette sokszor sikrászállott a kormányhatalommal szemben is. A felügyeleti jog nem jelentette még az „unbedingte Unterwerfung”-ot. Ezt mutatja Trefort kultuszminiszter esete is, aki Lünmitzer Sándort, a Rökus akkori „elsőd-orvosát” nevezte ki rendes tanárnak az egyetem sebészeti tanszékére és helyiséget kért számára a Rökusban előadások tartására és műtétek végzésére. A költségeket a kincstár fedezte volna. A közgyűlés nem teljesítette a miniszter kívánságát és kérte, hogy a kormány állami kórházat építsen a fővárosban. A Város elutasító határozata keilemellenül érintette a kormányt és megindultak az ilyenkor szokásos tárgyalások és kapacitálások. Eredményük az lett, hogy a főváros később engedett merev álláspontjából és átengedte a kért helyiségeket. Mint emberemlékezet óta mindig, úgy az ugynevezett liberális érában is volt már bizonyos mértékben numerus ~~crassus~~. Akkor még nem az egyetemen, hanem a felekezeti középiskolákban. Tenczer Pál interpellált amiatt, hogy a felekezeti gimnáziumok igazgatóságai a más hitfelekezeti, de különösen az izraelita hitfelekezeti tanulók felvételét megtagadják. Ez a panasz már az előző iskolaévben is felmerült és akkor a miniszter kiltátsába helyezte a baj orvoslását. Eddig azonban nem történt semmi. Az interpellációra Gerlóczy Károly alpolgármester válaszolt. Kijelenti, hogy a maga részéről is türetotlennek tartja ezt a visszas helyze-

tet és a főváros ismetolten kéri fogja a kormánytól a felmerült panaszok orvoslását. Ez később sikerült is. Megzavarja a főváros békés társadalmi életét a bíres Verhovay-Majthényi-párba, mely nemcsak társadalmi, hanem politikai eseményé nőtte ki magát. Verhovay Gyula a Függetlenség című lap munkatársa és antiszemita képviselő, szelöltette egyik ismert mánás pénzügyi természetű dolgait, egyben erős kirohanást intézett a Nemzeti Kaszinó arisztokrata tagjai ellen. Ezek a támadások a szenzáció erejével hatottak és nagy felháborodást keltettek a kaszinó tagjai körében. Báró Majthényi Izidor magáéva tette az ügyet és súlyos feltételű pisztolypárbajt vívott Verhovayval, aki a gelyótól találva, életveszélyesen megsebesült. Verhovay állapota egyre aggasztóbb volt, úgy hogy a Függetlenség szerkesztője Billroth híros bécsi sebést hozatta beteggyához. A véres kimenetelű párbaj nyomán keletkezett utcai tüntetések napokig állandó rettegésben tartották Budapest közönségét és sokáig foglalkoztatták a közvéleményt. Az utcai tüntetések és zavargások arra készítették Thaisz Elek akkori főkapitányt, hogy a rendcsináláshoz igénybe vegye a katonaság segítségét. A tüntető tömeg inzultusai ellen való védekezésében a rendőség és katonaság fegyvert használt. Két ember életét veszítette. Az egyik Hajnal vidéki jogász, a másik Schwarcz nevű fiatalember. A sajnálatos eseményeket a főváros közgyűlésén Mátyus Arisztid tette szóvá és Helly Ignác javaslatára a két áldozat családját a főváros pénzbeli segítségben részesítette.

Örömmel fogadja az ország a népszerű Rudolf trónörökös eljegyzését Stefánia belga királyi hercegnővel, Lónyay Elemér herceg mostani hitvesével. A főváros rendkívüli ünnepi közgyűlésén Ráth főpolgármester hivatalosan bejelenti az örömhírt. A főváros hódoló feliratát küldöttség vitte Bécsbe a királynak. Rudolf trónörökös, aki Brüsszelben volt menyasszonyánál, táviratilag üdvözölték. Később résztvett Bécsben saját költségén Budapest tizenöttagu magyar díszruhás küldöttsége az egybekelési ünnepén is. Ugyanakkor átadta a belga királyi párnak és a főhercegi jegyespárnak azt az érmét, melyet a főváros az egybekelés emlékére veretett. Az egybekelési ünnep budapesti programját bizottság állapította meg, melynek tagjai sorában voltak: Rákosi Jenő, báró Podmaniczky Frigyes és Thaisz főkapitány. A budapesti ünepségek 1881 május 19-én

kezdődtek, amikor küldöttség adta át a budai várban Budapest nászajándékát, azt a ragyogó ékszeri, melynek ára ötvenezer forint volt. Ráth főpolgármester üdvözölő szavaira Rudolf trónörökös, majd Stefánia főhercegnő válaszolt. Stefánia kir. hercegnő tisztá magyar kiejtéssel mondta: „Mely

megindulással jöttem Magyarország fővárosába, mely lelkemnek annyi szent emléket nyujt. Ez vala dicsőült nagyatyám kedvenc lakhelye, ez jó anyám édes szülőföldje, melyet már zsenge koromban szeretni tanított. Szívem mélyéből köszönöm tehát az az öröklött szeretet egész teljességevel viszonozom jó kívánataikat”. E szavak fokozták a közönség lelkesedését, mellyel a trónörökös-párt körülvette. A több napig tartott ünnepi program kiemelkedő része a főváros törvényhatósága által a Vigadóban rendezett polgári bál, melyen Stefánia kir. hercegnő először használta és viselte azt az ékszeri, melyet a fővárostól nászajándéku kapott. Sokat beszéltek akkor a Népszínház nagyszerű díszelőadásáról. József főherceg, Klotild főhercegnő, ennek atyja és testvére, Agoston és Fülöp szász-koburg es gothai hercegek kíséretében jelent meg az udvari palolyban az ifju trónörökös-pár. A közönség éljenzéssel és kendőlobogtatással üdvözölte őket. A díszelőadás adtak a Tünderlakot, Blahánéval és Tamásival. A budapesti ünepségeken résztvett a brüsszeli polgárörtség (garde civique) is.

Áttérve a törvényhatósági élet eseményeire, meg kell említenem Goór Péter 1848/49-iki pesti csatár esetét, mely jellemző a főváros akkori takarékosági szemponjaira. Ez a Goór Péter napi 30 krajcár kegydíjat kapott még Pest város képviselőtestületének jóvoltából. Napi 30 krajcáról még a régi, jó és olcsó világban is alig lehetett megélni és Goór Péter uram hatvan krajcárra kérte felemelni bizonyára jól megérdemelt nyugdíját. Ezt a kérelmét évről-évre megújította, de a közgyűlés a nem igen bőkezű tanács javaslatára minden alkalommal elutasította a történelmi idők csatárát kérelmével. Végre öt év múlva nagynehezen teljesítették a türelmes csatár valóban szerény kívánságát.

A szorgalmas és munkás pesti kereskedőnek és iparosnak abban az időben még vasárnapja sem volt. Az üzletek nyitva voltak és az iparosok dolgoztak. Hiába tették szóvá ezt a lehetetlen állapotot ismétellen gyűléseken és hivatalos testületekben. Dr. Ballagi Mór egyetemi professzor erélyes felszólalása a főváros közgyűlésén, vitte előbbre ezt a kérdést. Ballagi sürgette a vasárnapi munkaszünet behozatalát és erős szavakkal ítélte el a hatóságot, mert megengedi vasárnapon a kövezési munkálatokat még a templomok közelében is.

Szomorúság éri a főváros törvényhatósági bizottságát egyik díszének, Csengery Antálnak halálával. Ráth főpolgármester jelentette be a kiváló tudós és politikus halálát a közgyűlésnek. A bejelentéshez Zichy Antal szölt és indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy „Csengery Antal kitünő érdemei iránti tisztelet és hála kifejezéséül arcvonásait megörökíteni óajtja”. Csengery Antal helyébe, aki virilis jogon volt tagja a közgyűlésnek, Polónyi Gézát hívták be. Ekkor került a városbázára Polónyi Géza, akinek érdekes és sokoldalú közszerepléséről még alkalmam lesz beszámolni.